
STUDIA IURIS

JOGTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK / JOURNAL OF LEGAL STUDIES

2025. II. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A folyóirat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának a közleménye. A szerkesztőség célja, hogy fiatal kutatók számára színvonalas tanulmányaik megjelentetése céljából méltó fórumot biztosítson.

A folyóirat közlésre befogad tanulmányokat hazai és külföldi szerzőktől – magyar, angol és német nyelven. A tudományos tanulmányok mellett kritikus, önálló véleményeket is tartalmazó könyvismertetések és beszámolók is helyet kapnak a lapban.

A beérkezett tanulmányokat két bíráló lektorálja szakmailag. Az idegen nyelvű tanulmányokat anyanyelvi lektor is javítja, nyelvtani és stilisztikai szempontból.

A folyóirat online verziója szabadon letölthető (open access).

ALAPÍTÓ TAGOK

BODZÁSI BALÁZS, JAKAB ÉVA, TÓTH J. ZOLTÁN, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

FŐSZERKESZTŐ

JAKAB ÉVA ÉS BODZÁSI BALÁZS

OLVASÓSZERKESZTŐ

GIOVANNINI MÁTÉ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BOÓC ÁDÁM (KRE), FINKENAUER, THOMAS (TÜBINGEN), GAGLIARDI, LORENZO (MILANO), JAKAB ANDRÁS DSC (SALZBURG), SZABÓ MARCEL (PPKE), MARTENS, SEBASTIAN (PASSAU), THÜR, GERHARD (AKADÉMIKUS, BÉCS), PAPP TEKLA (NKE), TÓTH J. ZOLTÁN (KRE), VERESS EMŐD DSC (KOLOZSVÁR)

Kiadó: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Székhely: 1042 Budapest, Viola utca 2-4

Felelős Kiadó: TÓTH J. ZOLTÁN

A tipográfia és a nyomdai előkészítés CSERNÁK KRISZTINA (L'Harmattan) munkája

A nyomdai munkákat a Robinco Kft. végezte, felelős vezető GEMBELA ZSOLT

Honlap: <https://ajk.kre.hu/index.php/jdi-kezdolap.html>

E-mail: doktori.ajk@kre.hu

ISSN 3057-9058 (Print)

ISSN 3057-9392 (Online)

URL: KRE ÁJK - Studia Iuris

<https://ajk.kre.hu/index.php/kiadvanyok/studia-iuris.html>

AZ EURÓPAI UNIÓ SZERZŐDÉSE SZERINTI ALAPVETŐ ÁLLAMI FUNKCIÓK ÉRTELMEZÉSE

INTERPRETATION OF FUNDAMENTAL STATE FUNCTIONS UNDER THE TREATY ON EUROPEAN UNION

MERCZ MÓNIKA¹

ABSTRACT ■ Although we often hear about constitutional identity in relation to Article 4(2) of the Treaty on European Union, the less examined part of this legislation is the one containing the concept of essential state functions, according to which „*The Union (...) shall respect their essential State functions, including ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security. In particular, national security remains the sole responsibility of each Member State.*” However, it is also worth addressing what these core state functions are. In addition to those listed, what else falls into this category? Can constitutional identity and the essential state functions be distinguished from one another and, if so, how? How does sovereignty relate to these issues?

In my research, I examined how the paragraph on essential state functions was codified, what its roots are, and how this concept relates to constitutional identity. In addition, I aimed to show which state functions are mentioned in the text of the TEU and what makes a state function essential.

KEYWORDS: fundamental state functions, constitutional identity, sovereignty, state bodies, European Union

ABSZTRAKT ■ Bár sokszor hallunk az Európai Unióról szóló szerződés 4. cikkének (2) bekezdése vonatkozásában az alkotmányos identitásról, ezen szabályozás kevésbé vizsgált része az alapvető állami funkciókra vonatkozó rész, amely értelmében „*Az Unió (...) tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.*” Azonban érdemes foglalkoznunk azzal is, hogy mik ezek az alapvető állami funkciók. A felsoroltakon kívül vajon mi tartozik ebbe a kategóriába? Elhatárolhatóak egymástól, s ha igen, miként az alkotmányos identitás és az alapvető állami funkciók? Hogyan határolhatjuk el a nemzeti identitást az alkotmányos identitástól? A szuverenitás hogyan kapcsolódik ezek kérdésköréhez?

¹ PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogi tudományi Doktori Iskola.

Kutatásom során azt vizsgáltam, hogyan került kodifikálásra az alapvető állami funkciókról szóló bekezdés, ennek milyen gyökerei vannak, valamint hogyan kapcsolódik ez a fogalom az alkotmányos identitáshoz. Ezen felül célom volt bemutatni, hogy mely állami funkciók kerültek nevesítésre az EUSZ szövegében, és hogy mitől alapvető egy állami funkció.

KULCSSZAVAK: alapvető állami funkciók, alkotmányos identitás, szuverenitás, állami szervek, Európai Unió

1. AZ ALAPVETŐ ÁLLAMI FUNKCIÓK MEGJELENÉSE AZ EU JOGFORRÁSAINAK KODIFIKÁCIÓJÁBAN

Ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük, hogyan jött létre az Európai Unió, és milyen hatással volt mindez a tagállamok alapvető állami funkcióinak történetére, röviden át kell tekintenünk, hogyan ment végbe az integráció folyamata. Emellett elengedhetetlen, hogy beszéljünk a 2004-es sikertelen alkotmányozási kísérletről.

Fontos megjegyezni, hogy amikor az európai integráció gondolata először megfogalmazódott,² azt politikai és kulturális szinten kívánták megalapozni.³ Természetesen korábban is történt számos kísérlet Európa egyesítésére,⁴ de ezek vagy kudarcot vallottak,⁵ vagy rövid életűek voltak.⁶ Végül ROBERT SCHUMAN 1950-es beszéde⁷ volt az, amely megnyitotta az utat az integráció előtt, és 1957-ben aláírták a Római Szerződést, amely létrehozta az Európai Gazdasági Közösséget és az Európai Atomenergia-közösséget.⁸ Az integráció története során az együttműködés egyre szorosabbá vált. Az elmúlt években elértünk egy olyan pontra, ahol kialakult olyan kollektív tudat, amely képes azonosulni

² JEAN MONNET: *Az Európai Unió megszületése mögött meghúzódó egyesítő erő*. Európai Unió, 2024. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_hu.

³ PINTÉR TIBOR: Az európai integráció – gazdasági és politikai alapú elméleti megközelítések. *Polgári Szemle*, 2017 (4-6), 341–364., DOI: 10.24307/psz.2017.1225.

⁴ CHARLES DE SAINT-PIERRE: *Projet pour perfectionner l'éducation*. *Journal littéraire*, 1729 (14), 170.

⁵ WINSTON CHURCHILL: *Az „Európai Egyesült Államok” szorgalmazója*. Európai Unió, 2024. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/winston-churchill_hu.

⁶ FÁBIÁN ATTILA: *Az integráció elmélete*. Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2011.

⁷ Schuman Plan – European history, <https://www.britannica.com/event/Schuman-Plan>.

⁸ HALMAI PÉTER: *Európai gazdasági integráció*. Budapest, Dialóg Campus, 2020.

Európával, annak értékeivel és sokszínűségével.⁹ Ma az EU-tagság másodlagos identitásként is megjelenik, főként a fiatalok és a magasabb iskolai végzettségűek körében.¹⁰ Alkotmánya nincsen ugyan az EU-nak, de bizonyos szempontból az EU szerződéseit, az EU elsődleges jogforrásait kvázi alkotmánynak is lehetne nevezni.¹¹ Voltak azonban olyan alkotmányozási kísérletek az EU-ban, amelyek egy, *de facto* írásbeli dokumentum létrehozására törekedtek.¹²

Ha a jövőben létrejönne egy egységes európai alkotmány, akkor az EU alkotmányos identitásának megteremtéséhez szükséges valamennyi feltétel teljesülne.¹³ Jelenleg az Európai Unió a nemzetközi szervezetek sajátos formájaként jelenik meg, amelynek jogi és politikai ismérvei számos tekintetben eltérnek a nemzetközi szervezetek általános jellemzőitől.¹⁴ Jogi szempontból az uniós normák feltétel nélküli alkalmazása elengedhetetlen a nemzetközi együttműködés hatékonyságához a jelenlegi keretek között.¹⁵ Érdemes megvizsgálnunk azt a lehetőséget is, hogy az államfelettség és az uniós jog elsőbbsége¹⁶ egy alkotmányban milyen mértékben szorítaná vissza a tagállamok alkotmányait, és hogy az EU jelenlegi megjelenési formája, mint a fiatalok másodlagos identitásának forrása, megerősödhet-e olyan mértékben, hogy a nemzeti identitás érzésével egyenrangúvá váljon. Ez egyértelműen negatív hatással lenne az EUSZ 4. cikkének (2) bekezdésének alkalmazására is,¹⁷ mivel a – DRINÓCZI TÍMEA szóhasználatával – tagállami

⁹ GÖNCZ BORBÁLA: Európai identitás?! *Pro Minoritate*, 2011 (1), 79–95. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1301-05-Goncz.pdf>, MOLNÁR ALIZ: Az európai és a nemzeti identitás formálódó szerepe. *Prosperitas*, 2018 (1), 114–124.

¹⁰ NEIL FLIGSTEIN – DOUG MCADAM: The Field of Theory. *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*, 2014 (3), <https://doi.org/10.1177/0094306114531283a>.

¹¹ A Bíróság 1986. április 23-i Partiécologiste, „Les Verts” kontra Európai Parlament ítélete, C-294/83. sz. ügy, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61983CJ0294>.

¹² Szerződés az európai alkotmány létrehozásáról, https://www.europarl.europa.eu/Europe2004/index_en.htm.

¹³ TRIBL NORBERT: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*. Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2020, 32–33.

¹⁴ DENYS SIMON: *Les fondements de l'autonomie du droit communautaire in acte du colloque Droit international et droit communautaire, perspectives actuelles*. A Pedone, 2000, 209–249.

¹⁵ KRUZSLICZ PÉTER: *A nemzeti alkotmányosság tagállami alapjai: a nemzeti szuverenitás és a nemzeti alkotmányos önazonosság, különös tekintettel a francia jogelméletre és a magyar joggyakorlatra*. Doktori (PhD) értekezés, Szeged, 2019, 52–53.

¹⁶ Amint azt a Costa kontra ENEL ügyben (a Bíróság 1964. július 15-i ítélete. Flaminio Costa kontra E.N.E.L. előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Giudice conciliatore di Milano - Olaszország. 6–64. sz. ügy) vagy Internationale Handelsgesellschaft (a Bíróság 1970. december 17-i ítélete. Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main – Németország. 11–70. sz. ügyek) ügyben kimondta az Európai Unió Bírósága.

¹⁷ SZABÓ PATRIK: A felszín alatt. Adalékok az alkotmányos identitás elméleti és dogmatikai problémáihoz. *Közjogi Szemle*, 2019 (3), 43.

identitás¹⁸ másodlagossá válhatna egy föderális Európához képest. Az identitás külső és belső aspektusai elkülönülnek egymástól, és az EUSZ vonatkozó rendelkezése inkább az alkotmányos identitás külső aspektusaként értelmezhető.¹⁹ A tagállamok nemzeti identitásának védelmét már a Maastrichti Szerződés is bevezette, a tagállamok Szerződések előtti egyenlősége és az állam alapvető funkcióinak tiszteletben tartása pedig a Lisszaboni Szerződés sajátjaként jelent meg.²⁰ Emellett az eredeti elképzelés szerint többet kellett volna belefoglalni a szerződésbe, de a javaslatból kevesebb példa került be a tényleges rendelkezésbe.²¹

Az Európai Unióról szóló szerződést és az Európai Közösséget létrehozó szerződést módosító Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jén lépett hatályba, aminek eredményeként az EU teljes jogalanyiságot kapott, illetve az Unió hatáskörét is tisztázta. A Lisszaboni Szerződés egyébként eredetileg alkotmányos projektként indult 2001 végén,²² majd 2002-ben és 2003-ban az Európai Konvent követte, amely kidolgozta az európai alkotmányt létrehozó szerződést. Az, hogy ez az alkotmány nem lépett hatályba, meghatározó jelentőséggel bír annak tekintetében, hogy miként tekintünk ma az integráció egészére, és különösen az EUSZ 4. cikkének (2) bekezdésének szerepére.

Az Európai Alkotmány létrehozásáról szóló szerződést, amelyet 2004. október 29-én írtak alá a 25 tagállam képviselői a római Európai Tanácson, az EU gyors bővítése tette szükségessé – különösen az EU máig is legnagyobb, 2004-es bővítése.²³ Azért nem lépett sosem hatályba ez az alkotmánytervezet, mert Hollandiában és Franciaországban a lakosság a ratifikálás ellen döntött.²⁴ Ide vezethető vissza a 4. cikk (2) bekezdésének eredete, amely az európai alkotmányt létrehozó szerződés I-5. cikkében található.²⁵ A kiegészítő hatáskörökkel

¹⁸ DRINÓCZI TÍMEA: *A tagállami identitás védelme*. In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar (PPKE JÁK), Budapest, 2018, 1–14.

¹⁹ TRIBL 2020, 104.

²⁰ ANGYAL ZOLTÁN: *Az Európai Alkotmányszerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója*. *Sectio Juridica et Politica*, 2007 (1), 175–190.

²¹ HERMANN-JOSEF BLANKE – STELIO MANGIAMELI (eds.): *The Treaty on European Union (TEU): A Commentary*. Springer, 2013, 195.

²² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>.

²³ <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-2004-enlargement-the-challenge-of-a-25-member-eu.html>.

²⁴ ROBERT PODOLNIAK: *Explaining the Failure of the European Constitution: A Constitution-Making Perspective*. *Collected Papers of Zagreb Law Faculty, Zagreb Law Faculty*, 2007 (1) 57.

²⁵ 1. cikk Az Unió létrehozása

1. Az európai polgárok és államok közös jövő építésére irányuló akaratát tükrözve ez az Alkotmány létrehozta az Európai Uniót, amelyre a tagállamok hatáskört ruháznak a közös célok elérése érdekében. Az Unió összehangolja azokat a politikákat, amelyekkel a tagállamok e célok elérésére törekveszenek, és közösségi módon gyakorolja a rá ruházott hatásköröket.

2. Az Unió nyitott minden olyan európai állam számára, amely tiszteletben tartja értékeit, és elkötelezett azok közös előmozdítása iránt.

2. cikk Az Unió értékei

Az Unió az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamok számára a pluralizmus, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás és a megkülönböztetésmentesség társadalmában.

3. cikk Az Unió célkitűzései

1. Az Unió célja a béke, az Unió értékeinek és népei jólétének előmozdítása.

2. Az Unió a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló, belső határok nélküli térséget, valamint olyan egységes piacot kínál polgárainak, ahol a verseny szabad és torzításmentes.

3. Az Unió Európa fenntartható fejlődéséért dolgozik, amely kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen, szociális piacgazdaságon, magas fokú versenyképésen, a teljes foglalkoztatottságra és a társadalmi fejlődésre irányuló, valamint a környezet magas szintű védelmén és minőségének javításán alapuló fenntartható fejlődésen alapul. Elősegíti a tudományos és technológiai fejlődést.

Küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét.

Elősegíti a gazdasági, társadalmi és területi kohéziót, valamint a tagállamok közötti szolidaritást.

Az Unió tiszteletben tartja gazdag kulturális és nyelvi sokszínűségét, és biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és fejlesztését.

4. Az Unió a nagyvilággal fenntartja és előmozdítja értékeit és érdekeit. Hozzájárul a békéhez, a biztonsághoz, a Föld fenntartható fejlődéséhez, a népek közötti szolidaritáshoz és kölcsönös tisztelethez, a szabad és tisztességes kereskedelemhez, a szegénység felszámolásához, az emberi jogok és különösen a gyermekek jogainak védelméhez, valamint a nemzetközi jog szigorú betartásához és fejlesztéséhez, beleértve az Egyesült Nemzetek Alapokmánya elveinek tiszteletben tartását.

5. Ezeket a célkitűzéseket megfelelő eszközökkel kell megvalósítani, attól függően, hogy az Alkotmány milyen mértékben ruhazza az Unióra a vonatkozó hatásköröket.

4. cikk Alapvető szabadságok és megkülönböztetésmentesség

1. Az Alkotmány rendelkezéseivel összhangban az Unión belül és az Unió által biztosított a személyek, áruk, szolgáltatások és tőke szabad mozgása, valamint a letelepedés szabadsága.

2. Az Alkotmány alkalmazási területén, és az Alkotmány különös rendelkezéseinek sérelme nélkül, tilos az állampolgárságon alapuló bármilyen megkülönböztetés.

5. cikk Az Unió és a tagállamok közötti kapcsolatok

1. Az Unió tiszteletben tartja a tagállamok alapvető politikai és alkotmányos struktúráikban rejlő nemzeti identitását, beleértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja alapvető állami feladataikat, beleértve az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a belső biztonság megőrzését.

2. A lojális együttműködés elvét követve az Unió és a tagállamok teljes kölcsönös tisztelet mellett segítik egymást az Alkotmányból eredő feladatok végrehajtásában.

A tagállamok elősegítik az Unió feladatainak teljesítését, és tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti az Alkotmányban meghatározott célok elérését.

foglalkozó V. munkacsoport zárójelentése²⁶ azt az értelmezést erősítette, hogy a nemzeti identitási klauzula és az alapvető állami funkciókra vonatkozó klauzula szoros kapcsolatban áll egymással.²⁷ „Az uniós hatáskörök gyakorlásának elvei” címmel kiadott dokumentumában a munkacsoport azt fogalmazta meg, hogy az EU *„tiszteletben tartja a tagállamok bizonyos alapvető feladatait”* azáltal, hogy *„kidolgozza a tagállamok nemzeti identitásának tiszteletben tartására vonatkozó alapvető”*.²⁸ A munkacsoport a nemzeti alapfeladatok²⁹ két területét határozta meg, amelyek közül a legfontosabbak *„a tagállamok alapvető struktúrái és alapvető funkciói, nevezetesen politikai és alkotmányos felépítésük, beleértve a regionális és helyi önkormányzatokat; a hivatalos nyelv; a nemzeti állampolgárság; a terület; az egyházak és vallási szervezetek jogi státusza; a honvédelem és a fegyveres erők szervezése”*.³⁰

2. FOGALMI ELHATÁROLÁSOK

Ahhoz, hogy a következőkben kizárólag az alapvető állami funkciók vizsgálatára helyezhessünk hangsúlyt, elengedhetetlen elhatárolnunk egymástól az alapvető állami funkciók, alkotmányos identitás, nemzeti identitás, valamint a szuverenitás fogalmát.

2.1. Az alapvető állami funkciók és az alkotmányos identitás elhatárolása

Egyes álláspontok szerint³¹ mind a nemzeti identitás, mind az alapvető állami funkciók „érvélségi eszközök” biztosítanak arra vonatkozóan, hogy a tagállamok hogyan vehetik fel az EU-val kapcsolatos sajátos, nemzeti aggályait. Ezeket a fogalmakat néha összetartozónak tekintik, az Európai Unió Bíróságának

²⁶ <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=jhJXJy2Wp3jhylywDtTQBbm2Tk-DIQ2MpPwnnzFyQcqm4GGKIH7qw!469751194?docId=281339&cardId=281339> (2023. 02. 20.).

²⁷ BARBARA GUASTAFERRO: ‘Beyond the Exceptionalism of Constitutional Conflicts: The Ordinary Functions of the Identity Clause’. In: *Yearbook of European Law* 263, 2012, 271–285.

²⁸ Final Report of Working group V cit. 10.

²⁹ Egyesek úgy vélik, hogy a nemzeti identitás és az alapvető állami funkciók ugyanannak a koncepciónak és célnak a részét képezik. További információkért lásd: GUASTAFERRO 2012, 285–286.

³⁰ Final Report of Working group V cit. 12.

³¹ TEREZIE BOKOVÁ: Exploring the Concept of Essential State Functions on the Basis of the CJEU’s Decision on the Temporary Relocation Mechanism. *European Papers*, 2022 (2), 773–979. doi: 10.15166/2499-8249/599.

gyakorlatában az alapvető állami funkciókat a nemzeti identitásba foglalják, máskor pedig megkülönböztetik attól. Különösen a menekültválságot kezelő ideiglenes áthelyezési mechanizmussal³² kapcsolatban a Bizottság kontra Lengyelország, Magyarország és Csehország ügyben³³ az EUB megállapította, hogy három tagállam megsértette az uniós jogot, amikor nem tartotta tiszteletben a kérelmezők meghatározott számú áthelyezésére vonatkozó kötelezettségét.³⁴ A 4. cikk (2) bekezdésére hivatkoztak azok az országok, amelyek nem kívánták alkalmazni a menekültek elhelyezéséről szóló uniós határozatot, arra hivatkozva, hogy a nemzetbiztonság magában foglalja a „kulturális biztonságot” is, a kormány arra a lehetőségre hivatkozott, hogy Lengyelország alkotmányos értékeivel összeegyeztethetetlen hitet valló személyeket is áttelepíthettek volna. Ez az a pont, ahol az EUB értelmezése a nemzeti identitás, az alkotmányos identitás és az alapvető állami funkciók tekintetében zavarossá válik. A legtöbb jogtudós azonban kifejezetten elválasztja az alkotmányos identitást az alapvető állami funkciók fogalmától.³⁵ Az alapvető állami funkciók klauzula szövegileg különül a nemzeti identitás klauzulától, de a klauzula célja és funkciója, valamint az a mód, ahogyan egyes alkotmánybíróságok kezelik, azt jelzi, hogy sokak szemében az alapvető állami funkciók nem különülnek el szigorúan a nemzeti identitástól.³⁶ Nem értek egyet ezzel a megközelítéssel, amely szerint az alapvető állami funkciókat egyszerűen az alkotmányos és a nemzeti identitás részeként értelmezzük, mivel ezen funkciók sokkal többet jelentenek.³⁷ A szerződésben való rögzítésük eredetileg talán azzal a szándékkal történt, hogy a nemzeti identitás egy aspektusát megnevezzék, de a tagállamok esetében teljesen más jelentéssel

³² A Tanács 2015. szeptember 14-i 2015/1523 határozata az Olaszország és Görögország javára a nemzetközi védelem területén hozott ideiglenes intézkedések megállapításáról, valamint a Tanács 2015. szeptember 22-i 2015/1601 határozata az Olaszország és Görögország javára a nemzetközi védelem területén hozott ideiglenes intézkedések megállapításáról (a továbbiakban: a Tanács áthelyezési határozatai).

³³ C-715/17., C-718/17. és C-719/17. sz. egyesített ügyek: Bizottság kontra Lengyelország, Magyarország és Cseh Köztársaság (ECLI:EU:C:2020:257).

³⁴ Szlovákia, Magyarország és Lengyelország. Később a jogsértési eljárás Magyarországot, Lengyelországot és a Cseh Köztársaságot érintette.

³⁵ ARMIN VON BOGDANDY – STEPHAN SCHILL: *Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity under the Lisbon Treaty*. CMLRev 2011, 1417–1425. Ugyanez a megközelítés az ítélkezési gyakorlatban is nyomon követhető, lásd például a C-213/07. sz. Michaniki ügyet (ECLI:EU:C:2008:544), Maduro AG véleménye, (2) bekezdés. 31. pont; vagy a C-742/19 Ministrstvo za obrambo ügy (ECLI:EU:C:2021:597).

³⁶ DARINKA PIQANI: In Search of Limits for the Protection of National Identities as a Member State Interest. In: MARTON VARJU (ed.): *Between Compliance and Particularism*. Budapest, Springer, 2019, 21–26.

³⁷ Final Report of Working group V european-convention.europa.eu.

és szereppel bírnak. Míg az identitás egy ország nemzeti jellemzőiről szól, addig az alapvető állami funkciók inkább az állam által végzett tevékenységeket (és praktikusán az ezekhez kapcsolódó hatásköröket) jelentik.

2.2. A nemzeti identitás és az alkotmányos identitás elhatárolása

Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata³⁸ elméleti különbséget tesz a nemzeti és az alkotmányos identitás fogalma között. Az alkotmányos önazonosságot úgy értelmezi, mint egy szűkebb fogalom, az alkotmány keretein kívüli nemzeti identitás jogi leképeződése, amelyet az alkotmányozó hatalom az alkotmányban rögzít. Tehát bár összefügg egymással ez a két fogalom, nem szabad őket összekevernünk. Fontos kiindulópont, hogy a nemzeti alkotmányos identitás meghatározása és védelme nem keverendő össze a nemzeti identitás meghatározásával és esetleges védelmével. Ez két különálló fogalom, amelyet jogi szempontból³⁹ kívánok megvizsgálni, a politikai viták terhéől mentesen.⁴⁰ Hangsúlyozom, hogy a nemzeti alkotmányos identitás fogalma nem választható el a nemzeti identitás fogalmától, hiszen az alkotmányjogilag értékelhető területeken a nemzeti identitás az alkotmányos identitás forrása, az alkotmányos identitás pedig a nemzeti identitást alakíthatja és alakítja is.⁴¹

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az alkotmányos identitás védelme elsősorban szuverenitásvédelmi kérdés, amely az ország alkotmányos önrendelkezési jogának megőrzésével szoros kapcsolatban áll. Az uniós jog körében alkalmazott és definiált „nemzeti identitás” és az „alkotmányos önazonosság” viszonyáról elmondható, hogy ezek fogalma folyamatosan változik. Végző soron ez a határozat a nem hatékonyan vagy hiányosan érvényesülő uniós jogi aktusok esetében megalapozhatja a közös hatáskör újbóli tagállami gyakorlását, ami párhuzamosan elvezethet az uniós jogi aktus átmeneti alkalmazhatatlanságához.⁴²

³⁸ 2/2021. (XII. 20.) AB határozat az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése és XIV. cikk (4) bekezdése értelmezéséről, amely ügy kezdeményezője a Kormány, amely arra a kérdésre várta a választ, hogy „végrehajthat-e Magyarország olyan európai uniós jogi kötelezettséget, amely – az európai uniós szabályozás hatékony érvényesülésének hiányában – arra vezethet, hogy Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi a tagállam területén előre nem meghatározható ideig tartózkodik, és ezáltal de facto az ország népességének részévé válik?”

³⁹ KUKORELLI ISTVÁN: Az Alaptörvény és az Európai Unió. *Pro Publico Bono*, 2013 (1), 4–11.

⁴⁰ Vö.: SERGIU MISCOIU: *Au pouvoir par le peuple: le populisme saisi par la théorie du discours*. L'Harmattan, 2012, 23.

⁴¹ KRUSZLICZ 2019, 111–117.

⁴² Erről és a szerzőpáros által az előfoglalással ('preemption') szemben „visszafoglalás” ('redemption') elvének nevezett kérdésről bővebben lásd ORBÁN ENDRE – SZABÓ PATRIK: A „visszafoglalás elve”.

Egy nemzet identitásának vizsgálata számos kérdést vet fel. Az identitás fogalmát vizsgálva annak személyét vagy alanyát úgy határozzák meg, mint „egy személy alapvető, lényegi lénye, amely megkülönbözteti őt másoktól, különösen az önvizsgálat vagy a visszamenőleges cselekvés tárgya tekintetében”.⁴³ Az alkotmányos identitás területén azonban nehéz egyértelműen körülhatárolni a szubjektum fogalmát, mivel az többértelmű.⁴⁴ Utalhat az alkotmányos rendszert létrehozó és meghatározó közösségre, az alkotmányos hatalom letéteményesére vagy az alkotmány alanyára. A nemzet fogalma is fontos a szubjektumról folytatott vitában, hiszen az összetartozás fogalma az, amely megkülönbözteti egy ország lakosságát az összetartozás mellett elkötelezett emberek tömegétől. A nemzet összességében egy történelmi és kulturális kötelékek által összekötött, egy területen vagy államban élő közösség, de meg kell különböztetni a nép fogalmától, és több fogalmi meghatározás is lehetséges.⁴⁵ Ez azt is jelenti, hogy az identitás kialakulásának folyamatát maga az alkotmány indítja el, amely az alkotmányos közösség által létrehozott alkotmányos rend alapja, és amely egyúttal az alkotmány megtestesítője is,⁴⁶ amely elválaszthatatlan a társadalmi-politikai közösségtől.⁴⁷ Az alkotmány, mint a nemzeti szuverenitás megtestesítője, mindig egy adott államhoz kapcsolódik.⁴⁸

2.3. Az alkotmányos identitás és a szuverenitás kapcsolata

Ha a szuverenitásnak a témához való kapcsolódását szeretnénk vizsgálni, először a fogalmakat kell meghatároznunk. Szuverén az az állam, amely minden idegen

Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata az uniós jog hazai érvényesüléséről. *Közjogi Szemle*, 2022 (2), 103–111.

⁴³ ALBERT SIDNEY HORNBY et al. (eds.): *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. Oxford University Press, 2015, 1402.

⁴⁴ MICHEL ROSENFELD: *Identity of the Constitutional Subject: Selfhood, Citizenship, Culture and Community*. London – New York, Routledge, Taylor and Francis Group, 2010, 1049.

⁴⁵ CSEKEY ISTVÁN: A magyar nemzetfogalom. *Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco-Josephinae: sectio juridico-politica*, 1938, 107–191.

⁴⁶ SÜLYÖK MÁRTON: Kettő az egyben? Alkotmány és identitás. In: BALOGH ELEMÉR (szerk.): *Számadás az Alaptörvényről*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016.

⁴⁷ CSINK LÓRÁNT: Az Alaptörvény identitása – honnan hová? In: TÓTH JUDIT (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica Et Politica, 2015, 137.

⁴⁸ TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Alkotmányos identitás és európai integráció. In: JAKAB ÉVA (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, 2014.

hatalomtól függetlenül kormányozza magát,⁴⁹ a szuverenitás pedig olyan állam ismérve, amely sérthetetlen területi integritással és politikai függetlenséggel rendelkezik, joga van szabadon megválasztani és alakítani politikai, társadalmi és kulturális rendszerét, valamint kötelessége, hogy jóhiszeműen és maradéktalanul teljesítse nemzetközi kötelezettségeit, és békében éljen más államokkal.⁵⁰ Az állami szuverenitás belső aspektusa az állam azon képessége, hogy saját jogrendjét létrehozza és alkalmazza, valamint hogy a területén belül a személyek és dolgok felett a legfőbb hatalmat gyakorolja.⁵¹ A külső szuverenitás azt jelenti, hogy az állam független szereplő a nemzetközi szinten, és döntései nem függenek mások jóváhagyásától vagy beleegyezésétől.⁵²

Az Európai Unióhoz való viszony tekintetében a szuverenitás kérdésén túlmenően ki kell emelni, hogy bár az Alkotmánybíróság az 1053/E/2005 ABH határozatában az Európai Unió alapító és módosító szerződéseit nem nemzetközi szerződésként kívánta kezelni,⁵³ gyakorlata nem volt következetes,⁵⁴ és csak több év elteltével ismerte el az uniós szerződések nemzetközi jellegét.⁵⁵ Az Alaptörvény hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság több határozatban is foglalkozott uniós jogi kérdésekkel, de az Alkotmánybíróság gyakorlatának magját sokáig kizárólag 22/2016. (XII. 5.) AB határozat adta.⁵⁶ Az alkotmányos identitás fogalma az évek során jelentősen kibővült,⁵⁷ és immár arra is kiterjed, hogy amennyiben a megosztott hatáskör gyakorlása hiányos, Magyarország

⁴⁹ JOHN BOUVIER: *A Law Dictionary Adapted to the Constitution and Laws of the United States of America, and of the Several States of the American Union; with References to the Civil and Other Systems of Foreign Law*. Childs & Peterson, 1856.

⁵⁰ BACK ANDRÁS (szerk.): *Közigazgatási szakvizsga: Kül- és biztonságpolitikai ágazat*. Magyar Közigazgatási Intézet, 2002.

⁵¹ CHRONOWSKI NÓRA – PETRÉTEI JÓZSEF: SZUVERENITÁS. In: JAKAB ANDRÁS – KÖNCZÖL MIKLÓS – MENYHÁRD ATTILA – SÜLYOK GÁBOR (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Alkotmányjog rovat, 2020.

⁵² KISS BARNABÁS: A nemzetközi jog hatása a szuverenitás „klasszikus” közjogi elméletére Szabó József munkássága tükrében. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 2014 (77), 313–322.

⁵³ 1053/E/2005., III.2. pont, ABH 2006, 1824, 1827–1828.

⁵⁴ SZABÓ MARCEL: Minek nevezzetek? A nemzetközi szerződéses eredetű uniós jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Közjogi Szemle*, 2020 (3), 19–28.

⁵⁵ 2/2019 (III. 5.) AB határozat [18].

⁵⁶ CSINK LÓRÁNT – SCHANDA BALÁZS – VARGA Zs. ANDRÁS (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020, 176–179.

⁵⁷ SÜLYOK MÁRTON: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában. In: JAKÓ MIRA ANNA (szerk.): *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete (SZTE ÁJK NRTI), 2014, 44–62.

a fenntartott szuverenitás vélelmének⁵⁸ megfelelően jogosult az adott, nem kizárólagos uniós hatáskör gyakorlására mindaddig, amíg az Európai Unió intézményei meg nem teszik a szükséges intézkedéseket a megosztott hatáskör tényleges gyakorlása érdekében.⁵⁹ A szuverenitás és az alkotmányos identitás az AB szerint komplementer fogalmak,⁶⁰ és csak a szuverenitás magja tekintendő az alkotmányos önazonosság részének.⁶¹ Ebből következik azonban a feltevés, hogy az alkotmányos identitással az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének megfelelően a ténylegesen ‘essential’ vagyis lényegi állami funkciók köthetők össze. Kérdésként merül fel, hogy mik tartoznak ezeknek a magyar fordításban „alapvető” állami funkcióként aposztrofált funkciók körébe? Vajon kell-e (lehetséges-e) különbséget tenni lényegi és alapvető állami funkciók között? A magyar nyelv szabályai alapján az EUSZ hivatkozott rendelkezése a lényegi (‘essential’) állami funkciókat tartalmazza, amelyek szorosan összefüggnek a szuverenitás és az alkotmányos identitás fogalmával. Ha ezt elfogadjuk, azzal kell szembesülnünk, hogy vagy az EUSZ szövegében nem használtak találó kifejezést ezen funkciók leírására, vagy a magyar fordítás nem pontos. (Inkább talán a lényegi és nem az alapvető jelző használata lett volna helyénvalóbb, ugyanis a két kifejezés között adódhatnak jelentésbeli különbségek az államtani fogalmak rendszerében.) Nyelvtani értelmezés alapján vizsgálva egyértelmű, hogy különbség van a két kifejezés között. Amíg a lényegi funkciók a szuverenitás magjához kapcsolódnak, addig az alapvető állami funkciók nem feltétlenül állnak ilyen szoros kapcsolatban a szuverenitással.

⁵⁸ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Dr. Varga Zs. András alkotmánybíró párhuzamos indokolása [114].

⁵⁹ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Rendelkező rész I.

⁶⁰ Ez abból következik, hogy (i) az alkotmányos identitás megőrzését a szuverenitás megőrzése teszi lehetővé, (ii) az identitás elsősorban szuverén aktuson (alkotmányozáson) keresztül nyilvánul meg, (iii) az ország szuverén döntési jogköreinek megőrzésére irányuló törekvés, és ahogy az a jelenleg vizsgált határozatból később kiderül, az ezeket megőrkítő nemzeti ünnepek is az alkotmányos önazonosság részei, valamint (iv) a szuverenitás nemzetközi jogban elismert legfőbb ismérvei szorosan összekapcsolódnak az alkotmányos identitással.

⁶¹ Az alkotmányos identitás vizsgálata során meg kell állapítanunk azt is, hogy „Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke”, Varga Zs. András alkotmánybíró az Alkotmánybíróság 2/2019. (III. 5.) AB határozatához fűzött párhuzamos indokolásában részletesebben is felsorolja azokat a vívmányokat – most az Európai Uniót és a hatalommegosztás problémáját kiemelve –, amelyek az alkotmányos identitás részét képezik, és külön felhívja a figyelmet a szuverenitás kérdésére is (vö. 22/2016. (XII. 5.) AB határozat [65]).

3. MITŐL ALAPVETŐEK (VAGY LÉNYEGIEK) BIZONYOS ÁLLAMI FUNKCIÓK?

Először is a fejezetcímben feltett kérdés vizsgálata kapcsán meg kell állapítanom, hogy magát az államot úgy definiálhatjuk, mint „*olyan hatalmi intézmény, amely szuverenitással rendelkezik egy adott területen élő népesség felett*”, illetve mint „*olyan szervezet, amely a fizikai kényszer alkalmazásának törvényi monopóliumával rendelkezik*”. Az államot tekinthetjük emberek közösségének, egyfajta politikai közösségnek vagy társulásnak.⁶² Olyan intézménynek is tekinthető, amely megteremti vagy biztosítja a társadalmi együttélés rendjét. Ha elfogadjuk, hogy az állam létezésének fő oka a közösségek politikai szükségleteinek kielégítése, mint például a közös akarat kialakítása, a közös tevékenységek koordinálása és irányítása, valamint az egyének közötti konfliktusok megoldása,⁶³ akkor olyan konkrét funkciók vezethetők le, mint a kormányzás, a piaci szerepvállalás, a biztonság, az infrastruktúra, a jogállamiság, a humán tőke, az állami pénzgazdálkodás, az állampolgári szerepvállalás, a vagyonnevelés és a katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség.⁶⁴

Amikor e keretben az alapvető, illetve lényegi funkciók kérdéséről beszélünk, először is meg kell állapítani, hogy az Európai Unióról szóló szerződés 4. cikkének (2) bekezdésében rögzített funkciók elvileg „alapvető” jellege abból a tényből ered, hogy azokat nem lehet átadni az EU-nak. Ezek közül néhányat megnevez az EUSZ, és tiszteletben tartásuk nem lehet kérdéses. Felmerül azonban a kérdés e ponton, hogy akkor ezek alapvető vagy inkább lényegi állami funkciók-e?

Mint már említettem, a lényegi állami funkciók értelmezésem szerint szorosabban kötődnek az állam alkotmányos identitásának és szuverenitásának magjához. A jelenleg az EUSZ-ben használt eredeti angol terminológia (‘essential’) azonban olyan integráns állami funkciókra terjed ki (egy példálózó felsorolásban), amelyek „*különösen az egyes tagállamok kizárólagos feladata[i] marad[nak]*” [vö. EUSZ. cikk (2) bek.]. Azért fontos különbséget tennünk, mert egy integrációban vannak, lehetnek az alapvető funkciókat érintő átruházott hatáskörök is, viszont a lényegi állami funkciókat érintheti az alkotmányos identitás védelme, amely korlátként emelhető az integrációval szemben, hiszen azok tiszteletben tartását az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének 3. mondata kifejezetten előírja.

⁶² TAKÁCS PÉTER: Alkotmányjog I. In: SMUK PÉTER (szerk.): *Alkotmányos fogalmak és eljárások*. Győr, SZTE, 2014, 28.

⁶³ JOHN A. RYAN: The Proper Functions of the State. In.: JOHN A. RYAN – MOORHOUSE F. X. MILLAR: *The State and the Church*. New York, The Macmillan Company, 1930. <https://maritain.nd.edu/jmc/etext/sac010.htm>.

⁶⁴ Institute for State Effectiveness: 10 Functions of the State, <https://effectivestates.org/ten-functions-of-the-state/>.

Az állami funkciókat egyes szakirodalmi források úgy osztják fel, hogy léteznek szükséges és választható, illetve alapvető és nem alapvető funkciók.⁶⁵

A szükséges funkciók azok, amelyeket minden kormánynak el kell látnia ahhoz, hogy az általuk hatékonyan irányított állam létezése igazolható legyen. Vagyis az államiság lényege ezen keresztül ragadható meg, így ezeket akár esszenciális ('essential'), lényegi állami funkcióknak is nevezhetnénk. Ezek közé tartozik pl. a béke, a rend és a biztonság fenntartása, a személyek és a tulajdon védelme, valamint a külső biztonság megőrzése. Ezek az állam eredeti elsődleges funkciói.⁶⁶

Eközben a választható vagy más néven nem alapvető állami funkciók (államcél) célja az általános jólét növelése, amelyeket egyébként magánszervezetek is elláthatnak. Ezek közé tartozik a közjótékonyosság, a közoktatás, az ipari szabályozás, valamint az egészségügyi és biztonsági előírások. Az állam funkciói mindenekelőtt a jogi rend megőrzése, az egyének, a családok, a magánegyesületek és az egyház minden jogának védelme. Célja továbbá, hogy pozitív eszközökkel előmozdítsa az általános jólétet, mindazon javak tekintetében, amelyek hozzájárulnak e cél eléréséhez.⁶⁷

Ez a rendszertan elsősorban az állam szervezeti felfogásához kapcsolódik.⁶⁸ Ha azt a rendszert követjük, amely értelmében az államnak négy lényegi funkciója van, akkor ezek a következők:

- A társadalom belső rendjének fenntartása, beleértve a fennálló tulajdonviszonyok és elismert jogok védelmét.
- A közösség védelme a külső ellenséggel szemben.
- A kommunikációs infrastruktúra kiépítése és fenntartása.
- A termelési és kereskedelmi viszonyok olyan módon történő szabályozása, amely lehetővé teszi a javak vagy a javak azon részének gazdasági újraelosztását, amelyet a társadalom nem piaci folyamatok révén oszt el.⁶⁹

⁶⁵ JAMES WILFORD GARNER: *Introduction to Political Science: A Treatise On the Origin. Nature. Functions, and Organization of the State.* Sagwan Press, 2018, 318.

⁶⁶ LUCIUS HUDSON HOLT: *An Introduction to the Study of Government.* Forgotten Books, 2017. 285–305.

⁶⁷ THEODOR MEYER: *Institutiones Iuris Naturalis, Seu, Philosophiae Moralis Universae: Ius Naturae Generale, Editio 2. Emendata,* Nabu Press, 1906, 2010.

⁶⁸ PETER BURNHAM: The Organisational View of the State. *Politics*, 2007 (1), 1–7. DOI:10.1111/j.1467-9256.1994.tb00001.x.

⁶⁹ MICHAEL MANN: Az állam autonóm hatalmának eredete, mechanizmusai és következményei. In: MICHAEL MANN (ed.): *States, War and Capitalism.* Oxford, Basil Blackwell, 1988, 240.

Az EUSZ vizsgált rendelkezése alapján nevesített (de itt már „csak” „alapvető”) állami funkciók pedig:

- az állam területi integritásának biztosítása,
- a közrend fenntartása,
- és a nemzeti biztonság védelme.

Ebből is látható, hogy e funkciók közül számos tartozik a korábban ismertett rendszertanok lényegi kategóriájába, az EUSZ vizsgált cikke alapján. Ezen állami funkciók közül néhány azonosítása (és alapvető vagy lényegi természetük sorolása) további kutatásaim célja lesz annak fenntartása mellett, hogy az eredeti angol ‘essential’ kifejezést a magyar szövegváltozatban – a fentiekben bemutatottakra is tekintettel – a ‘lényegi’ jelzővel lenne helyes alkalmazni az integrációt és a tagállami szintek alkotmányos és politikai berendezkedéséhez kapcsolódó állami funkciókat érintő tudományos kutatások szempontjából.

4. ÖSSZEZÉS

Meg kell állapítanom, hogy egyes állami funkciók lényegi jellege lehetetlenné teszi, hogy azokat egy másik államnak vagy szervezetnek adják át, különösen, hogy ezeket a funkciókat előbb vagy utóbb az EU gyakorolja. Az egyes állami funkciók szűkebb köre alkotja a lényegi állami funkciók kategóriáját, és ezek adnak hivatkozási alapot többek között arra, hogy miért elengedhetetlenül fontos, hogy egy állam szuverén és demokratikus maradjon, annak ellenére, hogy részt vesz a nemzetek feletti európai integrációban.

Miután bemutattam, hogy milyen fogalmi elhatárolások szükségesek az alapvető és lényegi állami funkciók vizsgálatához, szeretném kiemelni azt is, hogy ezen jogintézmény pontos körülhatárolása csupán egy adott időszakra nézve lehetséges, hiszen az alkotmányos identitáshoz hasonlóan ez is egy dinamikusan fejlődő terület, amely az Európai Unió kontextusában különös jelentőséggel bír. A tagállamok tekintetében véleményem szerint elsődleges kérdéssé fog válni az Európai Unió jövőjéről folytatott diskurzus során, hiszen már most is egyre elterjedtebb hivatkozási alap a föderalista törekvésekkel szemben, valamint az EU hatáskörnek túlzott bővítése ellen.

BIBLIOGRÁFIA

Szakirodalom

- ANGYAL ZOLTÁN: Az Európai Alkotmány szerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója. *Sectio Juridica et Politica*, 2007 (1), 175–190.
- BACK ANDRÁS (szerk.): *Közigazgatási szakvizsga: Kül- és biztonságpolitikai ágazat*. Magyar Közigazgatási Intézet, 2002.
- HERMANN-JOSEF BLANKE – STELIO MANGIAMELI (eds.): *The Treaty on European Union (TEU): A Commentary*. Springer, 2013.
- TEREZIE BOKOVÁ: Exploring the Concept of Essential State Functions on the Basis of the CJEU's Decision on the Temporary Relocation Mechanism. *European Papers*, 2022 (2), 773–979. doi: 10.15166/2499-8249/599.
- ARMIN VON BOGDANDY – STEPHAN SCHILL: *Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity under the Lisbon Treaty*. CMLRev, 2011.
- JOHN BOUVIER: *A Law Dictionary Adapted to the Constitution and Laws of the United States of America, and of the Several States of the American Union; with References to the Civil and Other Systems of Foreign Law*. Childs & Peterson, 1856.
- PETER BURNHAM: The Organisational View of the State. *Politics*, 2007 (1), 1–7. DOI:10.1111/j.1467-9256.1994.tb00001.x.
- CHRONOWSKI NÓRA – PETRÉTEI JÓZSEF: Szuverenitás. In: JAKAB ANDRÁS – KÖNCZÖL MIKLÓS – MENYHÁRD ATTILA – SÜLYOK GÁBOR (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Alkotmányjog rovat, 2020.
- CSEKEY ISTVÁN: A magyar nemzetfoglalom. *Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Franciscosephinae: sectio juridico-politica*, 1938, 107–191.
- CSINK LÓRÁNT: Az Alaptörvény identitása – honnan hová? In: TÓTH JUDIT (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica Et Politica, 2015.
- CSINK LÓRÁNT – SCHANDA BALÁZS – VARGA Zs. ANDRÁS (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
- DRINÓCZI TÍMEA: A tagállami identitás védelme. In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar (PPKE JÁK), Budapest, 2018, 1–14.
- FÁBIÁN ATTILA: *Az integráció elmélete*. Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2011.
- NEIL FLIGSTEIN – DOUG MCADAM: The Field of Theory. *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*, 2014 (3), <https://doi.org/10.1177/0094306114531283a>
- JAMES WILFORD GARNER: *Introduction to Political Science: A Treatise On the Origin. Nature. Functions, and Organization of the State*. Sagwan Press, 2018.

- BARBARA GUASTAFERRO: 'Beyond the Exceptionalism of Constitutional Conflicts: The Ordinary Functions of the Identity Clause'. In: *Yearbook of European Law* 263, 2012, 271–285.
- HALMAI PÉTER: *Európai gazdasági integráció*. Budapest, Dialóg Campus, 2020.
- LUCIUS HUDSON HOLT: *An Introduction to the Study of Government*. Forgotten Books, 2017.
- ALBERT SIDNEY HORNBY et al. (eds.): *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. Oxford University Press, 2015.
- KISS BARNABÁS: A nemzetközi jog hatása a szuverenitás „klasszikus” közjogi elméletére Szabó József munkássága tükrében. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 2014 (77), 313–322.
- KRUZSLICZ PÉTER: *A nemzeti alkotmányosság tagállami alapjai: a nemzeti szuverenitás és a nemzeti alkotmányos önazonosság, különös tekintettel a francia jogelméletre és a magyar joggyakorlatra*. Doktori (PhD) értekezés, Szeged, 2019.
- KUKORELLI ISTVÁN: Az Alaptörvény és az Európai Unió. *Pro Publico Bono*, 2013 (1), 4–11.
- MICHAEL MANN: Az állam autonóm hatalmának eredete, mechanizmusai és következményei. In: MICHAEL MANN (ed.): *States, War and Capitalism*. Oxford, Basil Blackwell, 1988.
- THEODOR MEYER: *Institutiones Iuris Naturalis, Seu, Philosophiae Moralis Universae: Ius Naturae Generale*, Editio 2. Emendata, Nabu Press, 1906.
- SERGIU MISCOIU: *Au pouvoir par le peuple: le populisme saisi par la théorie du discours*. L'Harmattan, 2012.
- MOLNÁR ALIZ: Az európai és a nemzeti identitás formálódó szerepe. *Prosperitas*, 2018 (1), 114–124.
- ORBÁN ENDRE – SZABÓ PATRIK: A „visszafoglalás elve”. Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata az uniós jog hazai érvényesüléséről. *Közjogi Szemle*, 2022 (2), 103–111.
- PINTÉR TIBOR: Az európai integráció – gazdasági és politikai alapú elméleti megközelítések. *Polgári Szemle*, 2017 (4–6), 341–364., DOI: 10.24307/psz.2017.1225.
- DARINKA PIQANI: In Search of Limits for the Protection of National Identities as a Member State Interest. In: MARTON VARJU (ed.): *Between Compliance and Particularism*. Budapest, Springer, 2019.
- ROBERT PODOLNJAK: Explaining the Failure of the European Constitution: A Constitution-Making Perspective. *Collected Papers of Zagreb Law Faculty, Zagreb Law Faculty*, 2007 (1).
- MICHEL ROSENFELD: *Identity of the Constitutional Subject: Selfhood, Citizenship, Culture and Community*. London – New York, Routledge, Taylor and Francis Group, 2010.
- CHARLES DE SAINT-PIERRE: *Projet pour perfectionner l'éducation*. *Journal littéraire*, 1729 (14).
- DENYS SIMON: *Les fondements de l'autonomie du droit communautaire in acte du colloque Droit international et droit communautaire, perspectives actuelles*. A Pedone, 2000, 209–249.
- SULYOK MÁRTON: Kettő az egyben? Alkotmány és identitás. In: BALOGH ELEMÉR (szerk.): *Számadás az Alaptörvényről*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016.

- SULYOK MÁRTON: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában. In: JAKÓ MIRA ANNA (szerk.): *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete (SZTE ÁJK NRTI), 2014, 44–62.
- SZABÓ MARCEL: Minek nevezzek? A nemzetközi szerződéses eredetű uniós jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Közjogi Szemle*, 2020 (3), 19–28.
- SZABÓ PATRIK: A felszín alatt. Adalékok az alkotmányos identitás elméleti és dogmatikai problémáihoz. *Közjogi Szemle*, 2019 (3).
- TAKÁCS PÉTER: Alkotmányjog I. In: SMUK PÉTER (szerk.): *Alkotmányos fogalmak és eljárások*. Győr, SZTE, 2014.
- TRIBL NORBERT: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*. Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2020.
- TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: Alkotmányos identitás és európai integráció. In: JAKAB ÉVA (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, 2014.

Internetes hivatkozások

- WINSTON CHURCHILL: *Az „Európai Egyesült Államok” szorgalmazója*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/winston-churchill_hu
- GÖNCZ BARBARA: Európai identitás?! *Pro Minoritate*, 2011 (1), 79–95. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1301-05-Goncz.pdf>
- Institute for State Effectiveness: 10 Functions of the State, <https://effectivestates.org/ten-functions-of-the-state/>
- JEAN MONNET: *Az Európai Unió megszületése mögött meghúzódó egyesítő erő*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_hu
- Schuman Plan - European history, <https://www.britannica.com/event/Schuman-Plan>
- Szerződés az európai alkotmány létrehozásáról, https://www.europarl.europa.eu/Europe2004/index_en.htm
- JOHN A. RYAN: The Proper Functions of the State. In.: JOHN A. RYAN – MOORHOUSE F. X. MILLAR: *The State and the Church*. New York, The Macmillan Company, 1930. <https://maritain.nd.edu/jmc/etext/sac010.htm>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>
- <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-2004-enlargement-the-challenge-of-a-25-member-eu.html>

<https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=jhJXJy2Wp3jhylywDtTQBbm2T-kD1Q2MpPwnnzFyQcqm4GGKIH7qw!469751194?docId=281339&cardId=281339>

EuB ítéletek

A Bíróság 1986. április 23-i Parti écologiste „Les Verts” kontra Európai Parlament ítélete. Megsemmisítés iránti kereset – Tájékoztató kampány az európai parlamenti választásokhoz. 294/83. sz. ügy, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61983CJ0294>

A Bíróság 1964. július 15-i ítélete: Flaminio Costa kontra E.N.E.L. előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Giudice conciliatore di Milano – Olaszország. 6–64. sz. ügy
Internationale Handelsgesellschaft (a Bíróság 1970. december 17-i ítélete. Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. (C-11-70. sz. ügyek)

C-715/17., C-718/17. és C-719/17. sz. egyesített ügyek: Bizottság kontra Lengyelország, Magyarország és Cseh Köztársaság ECLI:EU:C:2020:257.

C-213/07. sz. Mechanika ügy

ECLI:EU:C:2008:544.

C-742/19 Ministrstvo za obrambo ECLI:EU:C:2021:597.

AB határozatok

32/2021. (XII. 20.) AB határozat

2/2021. (XII. 20.) AB határozat

2/2019. (III. 5.) AB határozat

22/2016. (XII. 5.) AB határozat

1053/E/2005 ABH

Egyéb

Final Report of Working group V.

A Tanács 2015. szeptember 14-i 2015/1523 határozata az Olaszország és Görögország javára a nemzetközi védelem területén hozott ideiglenes intézkedések megállapításáról

A Tanács 2015. szeptember 22-i 2015/1601 határozata az Olaszország és Görögország javára a nemzetközi védelem területén hozott ideiglenes intézkedések megállapításáról